

Broj: 01-734/2018-4
Podgorica, 25.12.2018. godine
MK

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, u skladu sa odredbom člana 41 Zakona o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore ("Sl. list CG", br. 42/11 i 32/14) i člana 41 Pravila o radu Zaštitnika ("Sl. list CG", broj 53/14), nakon završenog postupka po pritužbi,

MIŠLJENJE

I Uvod

1. Grupa roditelja učenika JU OŠ „Jagoš Kontić“ Nikšić, (B.B i drugi) podnijela je pritužbu u vezi ostvarivanja prava djece na obrazovanje.

U pritužbi se navodi: da su roditelji učenika sa posebnim obrazovnim potrebama koji se školuju u JU OŠ „Jagoš Kontić“; da su njihova djeca, X.Y., X.Y., X.Y., X.Y. i X.Y., usmjereni u tu Školu, shodno rješenjima Sekretarijata za kulturu, sport, mlade i socijalno staranje; da se u rješenjima navodi da je potrebno obezbijediti dodatnu stručnu pomoć – asistenta u nastavi; da su školske 2017/2018 godine, toj školi dodijeljena tri asistenta koja su pružala pomoć i podršku njihovoj djeci; da je od školske 2018/2019 godine broj asistenata redukovan na dva te da je veoma otežano, odnosno neizvodljivo zadovoljiti potrebe pet učenika sa smetnjama u razvoju; da su se 2.10.2018. godine, obratili Ministarstvu prosvjete tim povodom kako bi se riješio ovaj problem; da od Ministarstva nijesu dobili odgovor. Smatraju da su njihovoj djeci povrijeđena prava.

U prilogu su dostavljena rješenja o usmjeravanju za učenike X.Y, X.Y , X.Y. i X.Y.

II Postupanje Zaštitnika

2. Zaštitnik je pokrenuo ispitni postupak i zatražio i dobio izjašnjenje od Ministarstva prosvjete.

3. U izjašnjenju Ministarstva prosvjete br. 610-1631/2018-3 koje nam je dostavljeno 29.11.2018.g. se između ostalog navodi: „da u JU OŠ „Jagoš Kontić“ prema evidenciji koju vode po osnovu rješenja o usmjeravanju, uključena su djeca : X.Y. 2001 – umjerene tjelesne smetnje; X.Y. 2001– poteškoće u učenju; X.Y. 2003 – teže invalidno dijete; X.Y. 2005 – emocionalne teškoće; X.Y. 2006 – govorno jezičke teškoće; X.Y. 2007 – spektar autizma; X.Y. 2003 teže slabovido dijete i X.Y. 2010 – teže govorno jezičke teškoće“

Dalje se navodi: da su škole dobile uputstvo o angažovanju asistenata u nastavi skodno Zakonu i praksi; da je potom sproveden monitoring i evaluacija procesa angažovanja i kvaliteta praktične primjene preporuke u vezi sa radom asistenata te da je u vezi s tim, *sugerisan intenzivniji angažman stručne službe*, timski rad, odgovornost i angažman nastavnika; da je osim toga, u sistemu obrazovanja razvijen sistem stručne podrške za djecu sa posebnim obrazovnim potrebama koji uključuju usluge: resursni centar, mobilni tim; da je zbog potreba zadovoljenja učenika kojima je potrebna ova vrsta tehničke podrške i nastavnog procesa u jednom broju škola na sljedećem nivou obrazovanja (tranzicija djece iz osnovne u srednju školu) izvršen je preraspored jednog broja asistenata.

4. Nakon toga, Zaštitnik je zatražio i dobio izjašnjenje od JU OŠ „Jagoš Kontić“ Nikšić.

U izjašnjenju Škole br. 201 od 19.12.2018. godine, navodi se: da je u školskoj 2018/2019 godine u JU OŠ „Jagoš Kontić“ Nikšić, upisano ukupno 462 učenika, koji su raspoređeni u 19 odjeljenja; da je u Školi angažovan jedan stručni saradnik - pedagog, u skladu sa Pravilnikom o normativima i standardima; da je formiran stručni tim za

izradu i praćenje IROP-a; da članovi tog tima uspješno obavljaju zadatke iz svoje nadležnosti, što rezultira napredovanjem djece koje je zapaženo ne samo od strane školskih subjekata već i spoljnih saradnika; da je iste školske godine upisano ukupno sedam učenika sa posebnim obrazovnim potrebama:

1. X.Y. — učenik sa umjerenim tjelesnim smetnjama i poteškoćama u učenju - usmjeren u prilagođeni obrazovni program, uz obezbjeđivanje dodatnih uslova i uz dodatnu stručnu pomoć;
2. X.Y. učenik sa senzornim smetnjama umjereno govorno-jezičkim smetnjama i teže slabovido dijete prilagođeni obrazovni program, uz dodatnu stručnu pomoć;
3. X.Y. - učenik sa emocionalnim teškoćama - prilagođeni obrazovni program, uz dodatnu stručnu pomoć;
4. X.Y. - učenica sa senzornim smetnjama (grupa djece sa govorno jezičkim smetnjama i sumnjom na smetnje iz autističnog spektra i dijete sa teškim hroničnim oboljenjem) -prilagođeni obrazovni program, uz dodatnu stručnu pomoć;
5. X.Y. - učenica sa senzornim smetnjama - teškim govorno-jezičkim smetnjama i sumnjom na smetnje iz autističnog spektra — usmjerena u prilagođeni obrazovni program uz dodatnu stručnu pomoć;
6. X.Y. - učenik sa senzornim smetnjama — težim govorno-jezičkim smetnjama usmjeren u prilagođeni obrazovni program uz dodatnu stručnu pomoć;
7. X.Y. učenik sa poteškoćama u učenju, usmjeren u redovan obrazovni program, uz dodatnu stručnu pomoć;
Napomena: učenik je započeo školovanje u OS „Jagoš Kontić“ 03.09.2018. g., ranije je bio učenik druge osnovne škole"

5. Dalje se u izjašnjenju navodi da je za učenike X.Y., X.Y., X.Y., X.Y. i X.Y. u rješenjima o usmjeravanju sadržana napomena o angažovanju asistenta kao podrške tokom boravka u školi; da svi navedeni učenici, osim X.Y. su učenici sa teškoćama u razvoju koje zahtijevaju da ih je potrebno stalno pratiti. (Učenik X.Y. je u mogućnosti da određeno vrijeme provodi samostalno, mada je u prethodnoj godini kada su na poslovima asistenta u nastavi radila tri izvršioca i u njegovom slučaju bio povremeno angažovan asistent, što je pozitivno uticalo na njegovo ponašanje i ukupan razvoj).

U vezi sa učenikom X.Y. pokrenut je postupak retestiranja kod Komisije za usmjeravanje (iz razloga što su kod ovog učenika primjetne i druge smetnje pored navedeni senzornih – težih govorno-jezičkih koje zahtijevaju stalno praćenje i nadzor); da podrška koja se pruža učenicima X.Y., X.Y. i X.Y. od strane dva asistenata znači prisustvo asistenata na svim školskim časovima i odmorima. Učeniku X.Y. je neophodna stalna tehnička pomoć pri praćenju iz učionice/kabineta u druge, ali i tokom većeg broja časova na kojima je potrebno da učenik piše (jer se rad sa ovim učenikom ne zasniva samo na usmenoj komunikaciji IROP-ima je predviđeno podsticanje razvoja fine i krupne motorike), da na nekim časovima ovaj učenik (u cilju njegovog osamostaljivanja) boravi bez asistenta, uz dogovor nastavnika i asistenta; da su organizovane smjene za angažovane asistente prema sljedećem rasporedu:

- V. D. pruža podršku učeniku X.Y. u prvoj smjeni i učeniku X.Y. u drugoj smjeni;

- Lj. V. pruža podršku učenici X.Y. u prvoj smjeni i učenici X.Y. u drugoj smjeni; da radno vrijeme za angažovane asistente podrazumijeva, kako je navedeno, rad u dvije smjene, što pojedinih dana konkretno znači boravak od 8.00 h do 17.00 h (sa kratkom pauzom od 1 h između smjena); da ponekad, u dogovoru sa roditeljima učenika „redukuju“ boravak djece u školi za 1-2 časa (kada se radi o časovima utvrđivanja vještina i sl); da napominju da su očekivanja roditelja učenika sa posebnim obrazovnim potrebama da njihova djeca borave u školi koliko i sva ostala i to je njihovo pravo, a obaveza Škole; da su asistenti koji su angažovani u Školi upoznati sa opisom poslova i obavljaju svoje radne zadatke u skladu sa Pravilnikom, a da su sa istim upoznati i nastavnici koji prihvataju asistente u nastavi kao tehničku podršku učenicima sa posebnim obrazovnim potrebama; da nastavnici svoje aktivnosti sa učenicima obavljaju u skladu sa dinamikom i u obimu koji je preciziran IROP-ima, postignuća redovno prate i izvještaje dostavljaju Komisiji za usmjeravanje u obrazovne programe; da svi članovi školskog tima djeluju iz okvira svojih nadležnosti, ali udruženo u interesu učenika; da je podrška članova Mobilnog tima povremena i obavlja se kroz savjetodavni i stručni rad.

III Utvrđene činjenice

6. Iz pritužbe i dostavljenih izjašnjenja proizilazi:

- Da je školske 2018/2019 godine u JU OŠ „Jagoš Kontić“ Nikšić, upisano sedam učenika sa posebnim obrazovnim potrebama (ukupno je upisano 462 učenika);
- da je u Školi angažovan jedan stručni saradnik – pedagog;
- da je za pet učenika u rješenjima o usmjeravanju navedena potreba angažovanja asistenta u nastavi kao podrške tokom boravka u školi;
- da je tim učenicima potrebno stalno praćenje (osim jednom učeniku X.Y. kojem je prethodne školske godine bio povremeno angažovan asistent što je pozitivno uticalo na njegov razvoj);
- da je za učenika X.Y. Škola pokrenula postupak reusmjeravanja;
- da dva asistenta pružaju podršku za četiri učenika u dvije smjene;
- da se ponekad skрати boravak učenika sa posebnim obrazovnim potrebama za 1-2 časa;
- da nastavnici redovno prate postignuća učenika i dostavljaju izvještaje Komisiji za usmjeravanje;
- da Škola povremeno ostvaruje podršku članova Mobilnog tima resursnih centara;

IV Relevantni propisi

7. Ustavom Crne Gore („Sl. list CG“ br.1/7) utvrđeno je:

“Jemči se posebna zaštita lica sa invaliditetom.”(Član 68) “

Dijete uživa prava i slobode primjerno njegovom uzrastu i zrelosti.

Djetetu se jemči posebna zaštita od psihičkog, fizičkog, ekonomskog i svakog drugog iskorišćavanja ili zloupotrebe.”(Član 74)

“Jemči se pravo na školovanje pod jednakim uslovima.

Osnovno školovanje je obavezno i besplatno. “(Član 75 stav 1 i 2)

8. Konvencijom o pravima djeteta UN-a, garantovano je:

U svim akcijama u vezi s djecom, bez obzira da li ih poduzimaju javne ili privatne društvene dobrotvorne institucije, sudovi, upravne vlasti ili zakonska tijela, najbolji interesi djeteta biće od prvenstvenog značaja.

Države-potpisnice uzimaju na sebe da osiguraju djetetu zaštitu i brigu koja je potrebna za njegovu dobrobit, uzimajući u obzir prava i dužnosti njegovih roditelja, zakonskih staratelja ili drugih pojedinaca zakonski odgovornih za njega, i da bi se ovo postiglo, preduzeće sve zakonske i upravne mjere.

Države-potpisnice će osigurati da se institucije, službe i ustanove odgovorne za brigu o djeci i njihovu zaštitu pridržavaju standarda uspostavljenih od odgovarajućih vlasti, naročito u pogledu sigurnosti, zdravlja, u broju i prikladnosti njihovog osoblja kao i odgovarajućeg nadzora nad njima.”(Član 3.)

Države-potpisnice priznaju da mentalno ili fizički onespobljeno dijete treba da uživa pun i pristojan život, u uslovima koji obezbjeđuju dostojanstvo, potiču samopouzdanje i olakšavaju aktivno dječije učešće u zajednici.

Države-potpisnice priznaju pravo onespobljenom djetetu na posebnu brigu i potpomagaće i obezbjeđivati, u zavisnosti od dostupnih sredstava, pružanje pomoći takvom djetetu i onima koji su odgovorni za brigu o njemu, pomoć koju oni zatraže i koja odgovara dječijem stanju i prilikama roditelja ili drugih koji se brinu za dijete.

Priznajući posebne potrebe onespobljenog djeteta, pomoć koja se daje u skladu sa stavom 2. ovog člana davat će se besplatno gdje god je to moguće, uzimajući u obzir finansijska sredstva roditelja ili drugih koji se brinu za dijete, i ona će biti planirana tako da se onespobljenom djetetu pruži uspješan pristup obrazovanju, školovanju, zdravstvenim službama, službama za rehabilitaciju, pripremi za zaposlenje i mogućnostima rekreacije na način koji pomaže djetetu da postigne što potpuniju moguću društvenu integraciju i individualni razvitak, uključujući njegov kulturni i duhovni razvitak. (čl. 23 st. 1.. 2 i 3)

“Države-potpisnice priznaju pravo djeteta na obrazovanje, a da bi se ovo pravo ostvarilo postupno i na osnovi jednakih mogućnosti, one će: (a) Proglasiti osnovno školovanje obaveznim i besplatno dostupnim za svakoga; (b) Ohrabrivati razvitak različitih oblika srednjeg obrazovanja, uključujući opšte i stručno obrazovanje, učiniti ih dostupnim i pristupačnim svakom djetetu, i poduzeti odgovarajuće mjere kao što je uvođenje besplatnog obrazovanja i nuđenje finansijske pomoći u slučaju potrebe; (c) Omogućiti pristup visokom obrazovanju za sve, na osnovu sposobnosti, svim odgovarajućim sredstvima; (d) Učiniti dostupnim svoj djeci obrazovne i stručno-

obrazovne informacije i savjetovanje; (e) Preduzeti mjere da se podrži redovno pohađanje škola i smanjenje stopa prekida školovanja" (Član 28/1)

Države-potpisnice se slažu da se obrazovanje djeteta usmjeri ka:

(a) Razvoju dječije ličnosti, talenta i mentalnih i fizičkih sposobnosti do njihovih punih mogućnosti;... " (Član 29 stav 1/1.)

9. Opštim zakonom o obrazovanju i vaspitanju ("Sl. listu RCG", 31/05, 49/07, "Sl. listu CG", br 21/09,.. 45/10, ..., 44/13 i 47/17) propisano je:

Obrazovanje i vaspitanje ima za cilj:

da omogući pojedincu, u skladu sa sopstvenim mogućnostima, uključivanje i participaciju na svim nivoima rada i djelovanja (član 2/6)

U ustanovi nije dozvoljeno: fizičko, psihičko i socijalno nasilje; zlostavljanje i zanemarivanje djece i učenika; fizičko kažnjavanje i vrijeđanje ličnosti, odnosno seksualna zlostupotreba djece i učenika ili zaposlenih i svaki drugi oblik diskriminacije u smislu zakona. (čl. 9a)

10. Zakonom o osnovnom obrazovanju i vaspitanju i obrazovanju ("Sl. list RCG", br. 64/2,31/05, 49/07 I Sl.list CG br 45/10, 40/11, 45/11, 36/13, 39/13, 44/13 47/17) propisano je:

Osnovno obrazovanje i vaspitanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama ostvaruje se u školi u skladu sa ovim zakonom i propisima koji uređuju tu oblast obrazovanja. (Član 9)

11. Zakon o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama ("Sl. list RCG", br. 80/04, "Sl. list CG", br. 45/10 i 47/17), propisuje:

Vaspitanje i obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama je djelatnost od javnog interesa. (čl. 2)

Djeca sa posebnim obrazovnim potrebama, u smislu ovog zakona, su:

1) djeca sa smetnjama u razvoju djeca sa tjelesnom, intelektualnom, senzornom smetnjom, djeca sa kombinovanim smetnjama i smetnjom iz spektra autizma;

2) djeca sa teškoćama u razvoju djeca sa govorno-jezičkim teškoćama, poremećajima u ponašanju; teškim hroničnim oboljenjima; dugotrajno bolesna djeca i druga djeca koja imaju poteškoće u učenju i druge teškoće uzrokovane emocionalnim, socijalnim, jezičkim i kulturološkim preprekama. (ČL. 4)

Vaspitanje i obrazovanje, odnosno rehabilitacija i rehabilitacija djece sa posebnim obrazovnim potrebama je obavezno od momenta otkrivanja posebne obrazovne potrebe djeteta.

Vaspitanje i obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama obezbjeđuje onaj stepen obrazovanja koji odgovara njihovom fizičkom, intelektualnom, emocionalnom i socijalnom razvoju. (čl. 5)

Ciljevi vaspitanja i obrazovanja djece sa posebnim obrazovnim potrebama su:

1) obezbjeđivanje jednakih mogućnosti vaspitanja i obrazovanja za svu djecu;

2) obezbjeđivanje odgovarajućih uslova koje omogućavaju optimalan razvoj;

3) pravovremeno usmjeravanje i uključivanje u odgovarajući program vaspitanja i obrazovanja;

4) individualni pristup;

5) očuvanje ravnoteže fizičkog, intelektualnog, emocionalnog i socijalnog razvoja;

6) uključivanje roditelja u proces rehabilitacije, rehabilitacije i vaspitanja i obrazovanja;

7) kontinuiranost programa vaspitanja i obrazovanja;

8) cjelovitost i kompleksnost vaspitanja i obrazovanja;

9) organizovanje vaspitanja i obrazovanja što bliže mjestu boravka;

10) obezbjeđivanje adekvatne obrazovne tehnologije;

11) obezbjeđivanje tehničke pomoći djeci sa posebnim obrazovnim potrebama. (čl. 7)

Vaspitanje i obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama ostvaruje se u predškolskoj ustanovi, u ustanovi osnovnog i opšteg srednjeg i stručnog obrazovanja i vaspitanja (u daljem tekstu: škola) i u resursnom centru.

Prostor, oprema i nastavna sredstva predškolske ustanove, škole i resursnog centra moraju biti prilagođeni djeci sa posebnim obrazovnim potrebama, u skladu sa obrazovnim programom.

Za vaspitanje i obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama škola i resursni centar su dužni da obezbijede pristup objektu i adekvatne obrazovne tehnologije, kao vid dodatnih nastavnih sredstava (uvećanu štampu, Brajevo pismo i sl.). (čl. 8)

Vaspitanje i obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama ostvaruje se uključivanjem u vaspitne grupe, odnosno odjeljenja sa ostalom djecom, po obrazovnom programu sa prilagođenim izvođenjem i dodatnom stručnom pomoći.

U zavisnosti od smetnji i teškoća u razvoju, sposobnosti i potreba djeteta, program omogućava: skraćivanje ili proširivanje sadržaja predmetnog programa; mijenjanje; prilagođavanje i individualizaciju metodike kojom se sadržaji realizuju.

U srednjem stručnom obrazovanju učenik može sticati obrazovanje po obrazovnom programu sa prilagođenim izvođenjem i dodatnom stručnom pomoći, odnosno dio programa kojim će se osposobiti za određene grupe poslova, koji mogu voditi stručnoj kvalifikaciji ako je programom to definisano.

Obim i način sprovođenja dodatne stručne pomoći određuje se rješenjem o usmjeravanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama, u skladu sa obrazovnim programom.. (čl.13)

Za pripremu, primjenu, praćenje i prilagođavanje individualnog razvojno-obrazovnog programa, škola odnosno resursni centar obrazuje **stručni tim** koji čine: nastavnici, stručni saradnici škole ili resursnog centra, uz učešće roditelja. (čl. 16 stav 5)

Komisija daje predlog o usmjeravanju na osnovu svoje procjene, razgovora sa roditeljima djeteta, kao i na osnovu pedagoške, edukacijsko-rehabilitacijske, psihološke i druge dokumentacije koje dobija od odgovarajućih ustanova.

Komisija je obavezna da, prije donošenja predloga o usmjeravanju, traži mišljenje vaspitno-obrazovne ustanove u koju će dijete sa posebnim obrazovnim potrebama biti usmjereno, kao i drugih nadležnih ustanova radi dobijanja neophodnih podataka o djetetu.

Predlogom o usmjeravanju određuje se program vaspitanja i obrazovanja u koji se dijete usmjerava, obim i način sprovođenja dodatne stručne pomoći, **potreba za angažovanjem asistenta u nastavi**, kadrovske, prostorne, materijalne i druge uslove koje škola ili resursni centar u koju će dijete biti uključeno mora obezbijediti.

Predlog Komisije sadrži i elemente na osnovu kojih se obezbjeđuju i druga prava djeteta koja se ostvaruju prema posebnim propisima, ako tim propisima nije drukčije određeno. (čl. 20)

Djetetu sa posebnim obrazovnim potrebama organizuje se asistencija u nastavi u pogledu obezbjeđivanja pristupa obrazovanju i obrazovnom postignuću.

Asistenciju u nastavi obavlja asistent u nastavi koji pruža tehničku pomoć tokom pohađanja nastave za djecu: sa teškim tjelesnim smetnjama, umjerenim intelektualnim smetnjama, bez ostatka vida, potpunim gubitkom sluha i iz spektra autizma, u skladu sa rješenjem o usmjeravanju.

Škola zaključuje ugovor o radu sa asistentom u nastavi na određeno vrijeme, a najduže do kraja nastavne godine.

U skladu sa individualnim razvojno-obrazovnim programom (procjenom obrazovnih, razvojnih potreba i ciljeva za dijete) i rasporedom časova, određuje se obim podrške koju asistent u nastavi pruža pod nadzorom nastavnika, stručne službe i direktora škole.

Jedan asistent u nastavi može biti angažovan za više djece, odnosno učenika. Angažovanje asistenta u nastavi za više djece, odnosno učenika obavlja se u skladu sa individualnim razvojno-obrazovnim programom i rasporedom časova.

Puno radno vrijeme asistenta u nastavi iznosi 40 časova u radnoj nedjelji. (čl. 30 a stav 1-4, stav 6)

12. Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom ("Sl. list CG", br. 35/15 i 44/15), propisano je:

Zabranjena je diskriminacija lica sa invaliditetom i grupe lica sa invaliditetom po bilo kom osnovu, kao i svaki oblik diskriminacije po osnovu invaliditeta, u javnom i privatnom sektoru.

Lice sa invaliditetom je lice koje ima dugoročno fizičko, mentalno, intelektualno ili senzorno oštećenje, koja u sadejstvu sa različitim barijerama mogu otežati puno i efektivno učešće tog lica u društvu na osnovu jednakosti sa drugima. (čl. 2 stav 1 i 2)

Diskriminacijom po osnovu smetnje u razvoju, odnosno invaliditeta na svim nivoima obrazovanja i vaspitanja, u smislu propisa iz oblasti obrazovanja i vaspitanja, smatra se:

1) onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje licu sa invaliditetom izbora obrazovnog programa i upisa i pristupa i boravka u obrazovno-vaspitanjnoj ustanovi, u skladu sa njegovim mogućnostima;

2) onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje licu sa invaliditetom praćenja nastave i provjere znanja, kao i učešća u drugim vaspitnim, odnosno obrazovnim aktivnostima, uključujući i učešće u vannastavnim aktivnostima i takmičenjima;

3) nepreduzimanje i nesprovođenje posebnih mjera iz člana 5 ovog zakona za uspostavljanje i pružanje individualizovane podrške za nesmetano praćenje nastave i provjeru znanja, kao i učešće u drugim vaspitnim, odnosno obrazovnim aktivnostima, uključujući i učešće u vannastavnim aktivnostima i takmičenjima, u skladu sa propisima iz oblasti obrazovanja i vaspitanja; i

4) **isključivanje lica sa invaliditetom iz obrazovno-vaspitne ustanove kad u istoj ili sličnoj situaciji tome ne podliježu njegovi vršnjaci.** (Član 21)

13. Pravilnik o načinu, uslovima i postupku za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama („Sl. List CG“ 57/11)

Predškolska ustanova, ustanova osnovnog, opšteg srednjeg i stručnog obrazovanja i vaspitanja i resursni centar (u daljem tekstu: ustanova), u skladu sa mogućnostima, rješenjem o usmjeravanju i individualnim programom, obezbjeđuje uslove prema posebnoj obrazovnoj potrebi djeteta tako što prilagođava prostor, opremu i nastavna sredstva.

Asistent u nastavi se obezbjeđuje za djecu: sa težim i teškim tjelesnim smetnjama, sa umjerenim mentalnim smetnjama, djecu bez vida, sa najtežim i potpunim gubitkom sluha, sa težim do teškim govorno-jezičkim smetnjama i sa autizmom, u skladu sa rješenjem o usmjeravanju i individualnim programom. (Član 14)

Ustanova obezbjeđuje djeci:

- sa tjelesnim smetnjama pristup zgradi, priboru, opremi, prostor za kretanje, po potrebi tehnološka pomagala, pomoć resursnog centra od momenta otkrivanja smetnje.

- sa mentalnim smetnjama očigledna nastavna sredstva, uklanjaju i smanjuju ometajuće faktore, pomoć resursnog centra od momenta otkrivanja smetnje.

- sa smetnjama vida mjesto u učionici sa koga se najbolje vidi tabla, slobodne puteve do table, bezbjedno okruženje, nastavna sredstva, materijal, adekvatnu obrazovnu tehnologiju i dodatna znanja o njima, pomoć resursnog centra od momenta otkrivanja smetnje.

- nagluvoj i gluvoj da sjede blizu nastavnika, otklanjaju se ometajući zvuci, neometan pogled u toku komunikacije, prilagođen didaktički materijal, adekvatnu obrazovnu tehnologiju i dodatna znanja o njima.

- sa govorno-jezičkim smetnjama, shodno utvrđenoj smetnji sažetke, veći i podebljani font obrazovnog materijala, prilagođene pismene zadatke i vrijeme za rješavanje, pomoć resursnog centra od momenta otkrivanja smetnje.

- sa autizmom jasne fizičke i vizuelne granice (označavanje, ograničavanje prostora i sl.), jasna i precizna uputstva i dnevni raspored, otklanjaju vizuelna i auditivna odvlačenja pažnje, pomoć resursnog centra od momenta otkrivanja smetnje.

- sa teškoćama pažnje mjesto pored katedre, otklanjanje svega što remeti pažnju i dr.

- sa teškoćama uzrokovanim socijalnim, jezičkim i kulturološkim preprekama psihosocijalnu podršku, dopunsku nastavu za prevazilaženje jezičkih barijera, i dr. (čl. 15)

Ukoliko roditelji djeteta ne saraduju ili postupaju na način koji je u suprotnosti sa najboljim interesom djeteta ustanova će obavijestiti nadležnu ustanovu socijalne i dječje zaštite. (Član 16)

Ako poslije donošenja rješenja o usmjeravanju u odgovarajući obrazovni program kod djeteta nastupe promjene u odnosu na posebnu obrazovnu potrebu (dosadašnji program nije odgovarajući ili prestane potreba pohađanja obrazovnog programa u koji je dijete bilo usmjereno), organ lokalne uprave nadležan za poslove prosvjete, sprovodi ponovni postupak.

Ako se u ponovljenom postupku utvrde promjene u odnosu na utvrđenu posebnu obrazovnu potrebu, organ lokalne uprave nadležan za poslove prosvjete, na prijedlog prvostepene komisije donosi novo rješenje. (čl. 27)

14. Zakon o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore („Sl. list CG“ br. 42/11 i 32/14) propisuje:

Nakon završetka ispitivanja povrede ljudskih prava i sloboda Zaštitnik/ca daje mišljenje o tome da li je, na koji način i u kojoj mjeri došlo do povrede ljudskih prava i sloboda.

Kad Zaštitnik/ca utvrdi da je došlo do povrede ljudskih prava i sloboda, mišljenje sadrži i preporuku o tome šta treba preduzeti da bi se povreda otklonila, kao i rok za njeno otklanjanje. (član 41)

Starješina/ka odnosno lice koje rukovodi organom na čiji rad se preporuka odnosi obavezan je da, u ostavljenom roku, dostavi izvještaj o preduzetim radnjama na izvršenju preporuke. (čl. 42/1)

V Zaključna ocjena

15. Na osnovu rezultata sprovedenog postupka Zaštitnik zapaža da je u JU OŠ „Jagoš Kontić“ Nikšić, u školskoj 2018/2019 godini (od ukupno upisano 462 učenika), upisano sedam učenika sa posebnim obrazovnim potrebama. Za pet učenika u rješenjima o usmjeravanju naznačeno je da je potrebno angažovanje asistenta u nastavi kao podrške. U navedenoj školskoj godini u Školi su angažovana dva asistenta za ove učenike, koji pružaju podršku učenicima u dvije smjene. (što se prema ispitnom postupku pokazalo kao nedovoljno)

16. Iz izjašnjenja Škole proizilazi da se u rješenja Sekretarijata za kulturu, sport, mlade i socijalno staranje Opštine Nikšić, za učenike X.Y., X.Y, X.Y., X.Y. i X.Y., navodi da je ustanova u koju se učenici usmjeravaju **dužna** da obezbijedi uključivanje asistenta u nastavi. Za sve učenike osim za X.Y., ističe se da je potrebno stalno praćenje.

17. Zaštitnik zapaža da Škola preduzima brojne aktivnosti od vremena kada su učenici koji imaju posebne obrazovne potrebe započeli svoje školovanje (formiran stručni tim za praćenje IROP-a, nastavnici pripremaju individualizovani radni materijal za rad u školi i kod kuće; praćenje postignuća djece, daju se instrukcije za rad asistentima i dr). Međutim, pored svih aktivnosti zapaža se da učenici kojima je potrebna stalna podrška asistenata tu podršku nemaju.

18. Naime, prema navodima podnosioca pritužbe prethodne školske godine 2017/2018 u Školi su bila angažovana tri asistenta kao tehnička pomoć za učenike i oni su uz njihovu podršku pratili redovno nastavu. Redukovanjem broja asistenata na dva, učenicima je otežano praćenje nastave i pojedini roditelji navode da njihova djeca ne mogu da prisustvuju nastavi do završetka svih časova.

Tako na primjer, zbog činjenice da jedan asistent pruža podršku u dvije smjene, učenica X.Y., prisustvuje nastavi na prva četiri časa, dok na petom i šestom ne prisustvuje, (imajući u vidu da je asistentu potrebna pauza između dvije smjene). Predstavnici Škole su u izjašnjenju potvrdili podatak da pojedinim učenicima redukuju boravak u Školi za jedan do dva časa, iako napominju da je obaveza Škole da i ta djeca prisustvuju nastavi koliko i njihovi vršnjaci.

19. Ova činjenica ukazuje da se ovi učenici stavljaju u neravnopravan položaj u odnosu na druge učenike, njihove vršnjake, što je protivno Zakonu o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom¹. Njima se, naime onemogućava boravak u školi do kraja nastave jer ne mogu da računaju na podršku asistenta u nastavi, koji im je propisan kao vid podrške. Načelo zabrane diskriminacije kao i načelo jednakosti sadržana su i u svim osnovnim međunarodnim instrumentima o ljudskim pravima, kao što su Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda,² koja u svom članu 14 sadrži zabranu diskriminacije po bilo kom osnovu (pol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, veza s nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status). Dakle, proizilazi da se djeca sa smetnjama u razvoju stavljaju u nepovoljniji status od učenika koji nemaju smetnje. Ova situacija nije u skladu ni sa Inkluzivnim pristupom u obrazovanju koji se oslanja na princip poštovanja prava na obrazovanje za sve. Svako dijete ima pravo na kvalitetno obrazovanje u skladu sa svojim potrebama. Treba pružiti mogućnost svoj djeci da budu dio svoje vršnjačke grupe, da se socijalizuju kao punopravan član razreda.

20. Iz svega navedenog proizilazi da Škola i Ministarstvo prosvjete nijesu preduzeli sve potrebne aktivnosti u cilju obezbjeđivanja uslova za obrazovanje učenika u skladu sa propisima i njihovim individualnim mogućnostima i u skladu sa rješenjima o usmjeravanju.

Zaštitnik napominje da je i prilikom ranijih postupanja u pojedinim slučajevima uočio da nadležne ustanove propuštaju da obezbijede uslove za angažovanje asistenata u nastavi za djecu kojoj je podrška izričito propisana rješenjem o usmjeravanju, pa se događa da učenici imaju podršku asistenta samo na papiru.

¹ ..“ Diskriminacijom po osnovu smetnje u razvoju, odnosno invaliditeta na svim nivoima obrazovanja i vaspitanja, u smislu propisa iz oblasti obrazovanja i vaspitanja, smatra se: ...isključivanje lica sa invaliditetom iz obrazovno-vaspitne ustanove kad u istoj ili sličnoj situaciji tome ne podliježu njegovi vršnjaci.“ (Član 21 stav 1 tačka 4)

² Opšta deklaracija o ljudskim pravima UN-a (1948.), Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima UN-a (1966.), Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima UN-a (1966.), i dr

21. Kada Komisija za usmjeravanje, kao relevantno tijelo, naloži obezbijedivanje određenih uslova za sprovođenje nastavnog programa u skladu sa individualnim potrebama djeteta, obrazovna ustanova kao i Ministarstvo prosvjete moraju postupiti po rješenjima jer se u protivnom obesmišljava rad i angažovanje Komisije, što može dovesti i do ugrožavanja najboljeg interesa djeteta. Ukoliko Ministarstvo prosvjete ili Škola smatraju da ovim učenicima nije nužan asistent u nastavi za praćenje cjelodnevnog nastave, takav stav je u koliziji sa rješenjima o usmjeravanju. Međutim, činjenica da djeca ne prate nastavu bez asistenta (već im se smanjuje broj časova) govori u prilog da je Škola saglasna da je potrebno prisustvo asistenta.

Imajući u vidu navedeno polazeći od inkluzivnog prisutpa obrazovanju, načela najboljeg interesa djeteta, Zaštitnik daje

PREPORUKE

I JU OŠ „Jagoš Kontić“ Nikšić

- da do početka III klasifikacionog perioda 2018/2019 godine (21.01.2018. godine) obezbijedi podršku i pomoć asistenta u nastavi za sve vrijeme trajanja nastavnih predmeta, za učenike kojima je rješenjem o usmjeravanju određena permanentna podrška asistenta (X.Y., X.Y., X.Y. i X.Y.)

II Ministarstvu prosvjete

- da, u skladu sa standardima i principima inkluzivnog obrazovanja obezbijedi podršku za angažovanje asistenta u nastavi za učenike u JU OŠ „Jagoš Kontić“ Nikšić, kojima je potrebna.

OŠ „Jagoš Kontić“ Nikšić i Ministarstvo prosvjete, dužni su da, po isteku roka od 20 dana od dana prijema ovog mišljenja, dostave izvještaj Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore o preduzetim radnjama i mjerama na izvršenju preporuka.

ZAMJENICA ZAŠTITNIKA
LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA
CRNE GORE
Snežana Mijušković

D-na:

- podnosiocima pritužbe
- JU Osnovnoj školi „Jagoš Kontić“ Nikšić
- Ministarstvu prosvjete
- a/a